

Minimali konfiskuotino turto vertė legalumo ir proporcingumo principų bei racionalios baudžiamosios politikos kontekste

Skirmantas Bikelis

Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas
Law Institute of the Lithuanian Centre for Social Sciences
Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius
Tel. (+370 5) 2497591
El. paštas skirmantas.bikelis@teise.org

Santrauka. Straipsnyje kvestionuojama Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatyta sąlyga, kuria ribojama teismo galimybė konfiskuoti iš nusikaltimų gautą mažesnės nei 12 500 Eur vertės turtą išplėstinio turto konfiskavimo tvarka. Besivystanti ir, galima sakyti, išibėgėjanti išplėstinio turto konfiskavimo taikymo praktika daro šį klausimą jau ne tik principinį, bet ir praktinį. Straipsnyje analizuojama, kiek tokia sąlyga dera su legalumo principu, iš kurio išplaukia principas *iš neteisės teisė nekyla*, o aptariamame kontekste – iš nusikaltimo nekyla net ir nedidelės vertės turtinė teisė. Kartu pristatomi argumentai, kuriais teisinamas aptariamasis ribojimas konfiskuoti nedidelės vertės nusikalstamu būdu gautą turtą – racionalaus teisėsaugos darbo organizavimo, proporcingumo, sistemiškumo. Prieinama prie išvados, kad vis dėlto pastarieji argumentai nėra vartojami tiksliai ir pagrįstai, ir jie neturi pakankamai svorio, kad pateisintų išimtį iš principo, kad iš neteisės teisė nekyla. Kartu straipsnyje prieinama prie išvados, kad konfiskuotino turto vertės ribojimas prieštarauja Europos Sąjungos teisei – Direktyvai 2014/42/ES.

Pagrindiniai žodžiai: išplėstinis turto konfiskavimas, legalumo principas, racionali baudžiamoji politika, Direktyva 2014/42/ES, turto vertė.

Received: 04/11/2022. Accepted: 18/01/2023

Copyright © 2022 Skirmantas Bikelis. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Crime Proceeds Value Threshold in Extended Confiscation in the Light of the Principles of Legality and Proportionality and Rational Penal Policy

Summary. The article discusses the clause provided in the Lithuanian Criminal Code, which limits the court's extended powers of confiscation in regard of crime proceeds of value less than EUR 12,500. The developing practice of the application of extended powers of confiscation in Lithuania makes this issue not only a matter of principle but also a practical one. The article analyzes to what extent such a precondition is compatible with the principle of legality and in particular the principle that rights do not arise from wrongdoing (*Ex iniuria ius non oritur*). Further, the author discusses the arguments justifying the discussed limitation to confiscate low-value crime proceeds – rational organisation of law enforcement resources, the principle of proportionality and a requirement of legal systematicity. The article concludes that the latter arguments are not always used accurately. The limitations of law enforcement resources ought to be regarded by providing authorities with discretion, not by limiting confiscation powers. The principle of proportionality and legal systematicity are hardly applicable in the discussion due to the specific legal nature of the confiscation powers. In parallel, the article concludes that the limitation of the minimum value of confiscatable crime proceeds is contrary to the European Union law – Directive 2014/42/EU.

Keywords: extended powers of confiscation, principle of legality, rational penal policy, Directive 2014/42/EU, assets value.

Įvadas

Iš neteisės teisė nekyla yra viena pamatinių teisinės sistemos ir legalumo principo tezių. Ši tezė nėra absoliuti, kaip nėra absoliutūs beveik visi teisės principai, tačiau nukrypimai nuo jos galimi tik išimtinėmis aplinkybėmis¹. Priimant sprendimus dėl turto, gauto itin grubiai pažeidžiant teisę, tai yra gauto nusikalstamu būdu, tezės *iš neteisės teisė nekyla* reikšmė yra dar aki-vaizdesnė. Juolab kad efektyvus nusikalstamos kilmės turto konfiskavimas, regis, visuotinai, laikomas esmine korupcinių, organizuotų ir kitų nusikaltimų kontrolės priemone (Europos Komisija 2008). Tačiau iš nusikaltimų gauto turto konfiskavimo teisinis reguliavimas kai kuriais atvejais kvestionuoja minėtą

¹ Pavyzdžiui, kai precizinis principo įgyvendinimas sukeltų grėsmę asmenis ir jo šeimos egzistenciniams poreikiams (žr. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 668 straipsnio 1 dalį).

principą. Daugelis vadinamųjų modernių turto konfiskavimo teisinių instrumentų Lietuvoje (kai kuriais atvejais – ir ne tik Lietuvoje) numato tam tikrą minimalią turto vertės ribą, tik kurią peržengus galimas nusikalstamu būdu įgyto turto konfiskavimas, o kurios nepasiekus – nusikalstamu būdu gautas turtas yra grąžinamas kaltininkui ar atsakovui net ir nesant jokių išimtinių aplinkybių. Kiek tai dera su principu, kad iš neteisės (ypač – iš nusikaltimo) neturi kilti teisė? Kiek svarūs kiti argumentai, kurie galbūt pateisintų tokį reguliavimą, pavyzdžiui, proporcingumo, sistemiškumo, racionalaus teisėsaugos veiklos organizavimo? Straipsnyje dėmesys sutelkiamas į minimalios turto vertės reikalavimą išplėstinio turto konfiskavimo reguliavime ir vertinamas jo pagrįstumas minėtų principų ir argumentų kontekste². Nuo 2017 metų šio teisinio instrumento taikymas tapo viena prokuratūros prioritetinių veiklos krypčių ir šiuo metu vis labiau ima matytis šios veiklos rezultatai – pradeda formotis išplėstinio turto konfiskavimo taikymo teismų praktika (Generalinė prokuratūra 2017, 2021). Joje jau susiduriama su minimalios turto vertės reikalavimo keliamomis dilemomis.

1. Išplėstinis turto konfiskavimas ir principas *iš neteisės teisė nekyla*

Problema dėl konfiskuotino turto minimalios vertės reikalavimo išryškino pirmieji atvejai Lietuvos teismų praktikoje, kai iš asmenų, nuteistų už korupciją, pamėginta konfiskuoti ne tik kyšį, gautą darant išaiškintą nusikaltimą, bet ir kitą kaltininko turimą turtą, kuris, labai tikėtina, taip pat buvo gautas iš korupcinių nusikaltimų (nors ir neišaiškintų, likusių latentiniais).

Antai, apygardos teismo nuosprendžiu N. buvo pripažinta kalta dėl to, kad dirbdama Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyboje, per mėnesį (nuo gegužės 9 d. iki birželio 12 d.) dvidešimt du kartus paėmė kyšius iš interesantų. Kaip matome iš nuosprendžio, kyšininkavimas buvo N. kasdienės darbo rutinos dalis. Kratos metu pas N. buvo rasti 3730 eurų, kurie pripažinti gauti iš kyšininkavimo, už kurį nuteista N., ir dar 8814 Eur vertės pinigų (eurų ir dole-

² Skirtingų akademinų tradicijų tyrimuose formuluojami tyrimo klausimai arba tyrimo tikslas ir uždaviniai. Autorius labiau simpatizuoja tyrimo klausimų (problemų, dilemų) formulavimo tradicijai, kurią laiko labiau konkretizuota ir kryptinga, padedančia išvengti nereizultatyvaus abstraktumo.

rių), kurių kilmės N. negalėjo pagrįsti (bendra lėšų vertė – 12 544 Eur, 44 Eur didesnė nei 250 MGL). Nusprendęs konfiskuoti iš nuosprendžiu nustatyto kyšininkavimo gautus pinigus (3730 Eur) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 72 straipsnio pagrindu kaip nusikaltimų rezultata, pirmosios instancijos teismas pažymėjo, kad kitų rastų nepaaiškintos kilmės pinigų vertė (8814 Eur) nesiekia BK 72³ straipsnyje numatytos minimalios vertės (250 MGL, 12 500 Eur), kuri reikalaujama taikant išplėstinį turto konfiskavimą. Be to, suabejojęs, ar labai tikėtina, kad pas rutiniškai kyšius imančią tarnautoją rasti tinkamai nepaaiškintos kilmės pinigai gali būti gauti iš nusikaltimų, teismas nusprendė šių lėšų nekonfiskuoti (įsiteisėjus nuosprendžiui – grąžinti nuteistajai).

Apeliacinės instancijos teismui nekilo didesnių abejonių, kad visi rastieji pinigai yra nusikalstamos kilmės. Tačiau teko susidurti su jau minėtu įstatymo ribojimu – jei dalis nusikalstamu būdu gauto turto nėra gauta iš išaiškintų nusikaltimų, ir ši dalis nesiekia 12 500 Eur – toks turtas neva turėtų būti grąžintas nuteistajam. Tokia išvada būtų priešinga principui, kad iš neteisės negali kilti teisė. Taip pat tokia išvada nelabai derėtų su šiuolaikine tarptautine organizuotų, korupcinių ir kitų savanaudiškų nusikaltimų kontrolės kryptimi, orientuota į turto, gauto iš tokių nusikaltimų, konfiskavimą remiantis šiek tiek žemesniu, nei kaltės nustatymui taikomu, įrodinėjimo standartu. Apeliaciniam teismui šios teisinės dilemos sprendimą kiek palengvino aplinkybė, kad pas nuteistąją buvo rasta ne tik labai tikėtinai nusikalstamos kilmės pinigų, bet ir be pagrįstų abejonių iš nustatytų nusikaltimų gautų pinigų. Sudėjęs visų iš nusikaltimų gautų pinigų vertę, teismas konstatavo, kad iš viso rasta virš 250 MGL vertės nusikalstamu būdu gauto turto ir yra pagrindo visą šį nusikalstamu būdu gautą turtą konfiskuoti, pritaikant jo daliai BK 72 straipsnį (pinigams, gautiems iš nustatytų nusikaltimų, kurių nusikalstama kilmė neabejotinai), o likusiai daliai – BK 72³ straipsnį (pinigams, kurių nusikalstama kilmė labai tikėtina). Teismas išaiškino, kad skaičiuojant, ar išplėstinio turto konfiskavimo tvarka konfiskuojamo turto vertė siekia įstatymo reikalaujamą minimumą, iš turto vertės nereikia atimti vertės turto, kuris konfiskuojamas BK 72 straipsnio pagrindu (Lietuvos apeliacinis teismas 2021a).

Ir iš tiesų logiška, kad jei turtas yra neabejotinai nusikalstamos kilmės, jis patenka ir į labai tikėtinai nusikalstamos kilmės turto sąvoką. Pastaroji apima ir labai tikėtina, ir neabejotinai nusikalstamu būdu gautą turtą. Iš kyšininkavimo gautas turtas savaime atitinka tokius išplėstinio turto konfiskavimo

taikymo požymius kaip *vertė neatitinka kaltininko teisėtų pajamų ir jis negali pagrįsti turto teisėtoms kilmės*. Kitoks aiškinimas ne tik prieštarautų principui *iš neteisės teisė nekyla*, bet būtų prieštaringas ir kitu aspektu – didesniu laipsniu įrodyta nusikalstama turto dalies kilmė užkirstų kelią likusios turto dalies konfiskavimui. Pavyzdžiui, jei būtų nustatyta, kad visas pas N. rastas turtas yra labai tikėtina nusikalstamos kilmės, jį konfiskuoti kliūčių nebūtų. Bet nustačius, kad dalis to paties turto yra neabejotinai nusikalstamos kilmės, o dalis – labai tikėtina, kad yra gauta nusikalstamu būdu, remiantis gan prieštaringu aiškinimu, iškiltų kliūčių labai tikėtina nusikalstamu būdu gautą turto dalį konfiskuoti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) kolegija, nagrinėjusi kasacinį skundą, šios logikos nepripažino (LAT 2022). Kolegija pasisakė, kad neabejotinai nusikalstamos kilmės turto prilyginimas labai tikėtinos nusikalstamos kilmės turtui (jų subendrinimas BK 72³ straipsnyje numatytos turto vertės kontekste) yra prieštaringas įstatymo aiškinimas, darantis ir apeliacinės instancijos teismo nutartį prieštaringą. Nustačiusi ir daugiau, LAT nuomone, apeliacinės instancijos nuosprendžio trūkumą, kolegija nuosprendžio dalį, kuria pritaikytas išplėstinis konfiskavimas, panaikino ir grąžino bylą nagrinėti iš naujo.

LAT kolegija, tikėtina, vadovavosi įstatymo raide, bet ne logika, išplaukiančia iš platesnio legalumo principo konteksto. Apeliacinio teismo pasirinktas baudžiamojo įstatymo aiškinimo kelias, regis, galėtų bent kai kuriose situacijose padėti išvengti sprendimų, prieštaraujančių principui *iš neteisės teisė nekyla*. Bet keltinas principinis klausimas, kodėl apskritai tokia problema Lietuvos teisėje kyla? Kodėl išplėstinio turto konfiskavimo taikymo sąlygose numatytas turto minimalios vertės reikalavimas? Jei tokios sąlygos nebūtų, nebūtų ir mūsų aptariamų problemos. Tuomet, kai teismas būtų įsitikinęs, kad yra labai tikėtina, kad tam tikras nuteistojo turtas yra gautas nusikalstamu būdu, galėtų ir privalėtų jį konfiskuoti nepriklausomai nuo jo vertės, o tai, kaip minėta, logiškai išplauktų iš principo, kad iš nusikaltimo negali kilti teisė (į nuosavybę). Iš nusikaltimo negali kilti net ir teisė į nedidelės vertės nuosavybę. Analogiškai, kai reiškiamas ieškinys dėl nusikaltimo pareikštos žalos atlyginimo, juk netaikome reikalavimui minimalios vertės sąlygos – kad teismas tenkina ieškinį tik tuomet, kai reikalavimo vertė viršija įstatyme nustatytą vertę. Tokia sąlyga nekeliama ir taikant tradicinį turto konfiskavimą (BK 72 straipsnis). To neleistų daryti minėtas principas *iš neteisės teisė nekyla*.

Pažymėtina, kad minimalios konfiskuotino turto vertės reikalavimas gali sukelti keblumų principo *iš nusikaltimo neturi kilti turtinė teisė* prasme ir kitoje situacijose, ne tik aprašytoje anksčiau. Pavyzdžiui, dalies nusikalstamu būdu gauto turto nerandama, o nerastoji dalis aptinkama vėliau, kito ikiteisminio tyrimo metu, galbūt netgi pas kitą asmenį. Jei šios dalies vertė mažesnė nei 250 MGL, ar jos nebūtų galima konfiskuoti? Tik dėl to, kad turtas buvo išskaidytas ir (ar) nebuvo rastas iš karto? Toks reguliavimas ir iš jo išplaukiančios išvados būtų labai abejotinos.

2. Minimalios konfiskuotino turto vertės sąlygos (ne)atitiktis Direktyvai 2014/42/ES

Aptariama problema negalėtų kilti nei Vokietijos³, nei Švedijos⁴, nei absoliučios daugumos kitų Europos Sąjungos šalių teisinėse sistemose, kadangi jose taikant išplėstinį turto konfiskavimą nėra keliamas turto minimalios vertės sąlyga (Europos Komisija 2020; VFR 1998; Švedijos Karalystė 1965). Nesant tokios sąlygos, nėra ir akademinio diskurso apie ją, tad galime tik numanyti, kad tai lėmė rimtas požiūris į principą *iš nusikaltimo negali kilti turtinė teisė, net ir nedidelės vertės*, ir Direktyvos 2014/42/ES nuostatos. Direktyvoje 2014/42/ES dėl nusikaltimų priemonių ir pajamų iš nusikaltimų įšaldymo ir konfiskavimo Europos Sąjungoje (toliau – Direktyva 2014/42/ES, Direktyva), kaip ir jos pirmame Tarybos pagrindų sprendime 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo (toliau – Pagrindų sprendimas), nieko neužsimenama apie išplėstinio turto konfiskavimo ribojimus, susijusius su turto verte. Kaip žinoma, ES direktyvos neleidžia valstybėms narėms nustatyti didesnių ribojimų taikyti joje numatytą instrumentą, nei numatyta Direktyvoje. Direktyvos 2014/42/ES preambulės 22 punkte nurodoma, kad ši direktyva nustato minimalius reikalavimus, kurie netrukdo valstybėms narėms nacionalinėje teisėje numatyti platesnes konfiskavimo galias. Taigi, minima galimybė išplėsti konfiskavimo galias, o ne jas siaurinti, palyginus su sąlygomis, numatytomis Direktyvoje. Direktyvos 5 straipsnyje ir jos preambulės 21 punkte turimo turto neatitiktis teisėtoms pajamoms (neminima „didelė neatitiktis“) nurodoma tik kaip viena iš galimų (bet ne privalomų) aplinkybių,

³ Vokietijos BK 73a straipsnis.

⁴ Švedijos BK 36 skyriaus 1b straipsnis.

kurios gali leisti teismui visų bylos aplinkybių kontekste priėti prie išvados, kad tam tikras turtas yra labai tikėtina, kad gautas nusikalstamu būdu. Taigi, kaltinamojo turto ir legalių pajamų disproporcija gali būti teismą įgalinanti, bet ne ribojanti aplinkybė. Tokia mintis išreiškiama ir Direktyvos preambulės 20 punkte, kuriame minimos kitos aplinkybės, galinčios leisti manyti, kad rastas turtas įgytas nusikalstamu būdu – kad nusikaltimas buvo organizuotas arba darytas profesionaliai, t. y. siekiant pragyventi iš nusikaltimų darymo. Bet tuojau pat Direktyva pabrėžia, kad tokių aplinkybių nenustatymas neturėtų užkirsti kelio išplėstinio turto konfiskavimo taikymui (jei kitų aplinkybių visu- ma įtikina teismą, kad turtas gautas nusikalstamu būdu).

Kaip nurodoma Europos Komisijos parengtame raporte, Europos Sąjungoje tik Lietuva ir Lenkija⁵ yra numačiusios išplėstinio turto konfiskavimo ribojimus, susijusius su minimalia konfiskuotino turto verte (Lietuva – 12 500 Eur, Lenkija – 200 000 zlotų, tai 2022 metų pabaigos kursu atitiktų apie 42 000 Eur)⁶ (Europos Komisija 2022). Taigi, kyla klausimų dėl šių dviejų valstybių baudžiamųjų įstatymų atitikties Direktyvai. Klausimą dėl BK nuostatų suderinamumo su Direktyva siūlytina apvarstyti įstatymų leidėjui ir neatitiktį pašalinti. O kol tai bus padaryta, šią neatitiktį, manytina, turėtų turėti omenyje Lietuvos BK aiškinantys ir taikantys subjektai ir įstatyme numatyto konfiskuotino turto vertės ribojimo netaikyti pernelyg formaliai ir griežtai. To reikalauja Europos Sąjungos teisė:

Valstybės narės teismas, būdamas Europos Sąjungos teismu, ne tik taiko Europos Sąjungos teisę, tačiau yra atsakingas ir už veiksmingą jos veikimą. <...> Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) įtvirtino netiesioginio direktyvų veikimo doktriną ir įpareigojo nacionalinius teismus aiškinti nacionalinę teisę atsižvelgiant į direktyvos tekstą ir tikslus. <...> Valstybės narės teismas, taikydamas nacionalinės teisės normas, turi įvertinti, be kita ko, ar jos patenka į ES teisės reguliavimo sritį; ar jomis įgyvendinta ES teisė; jei taip, tai ar ES teisė įgyvendinta tinkamai; ar įmanoma aiškinti nacionalinę teisę suderintai su ES teise ir pan. <...> nacionalinis

- ⁵ Lenkijos BK 45 straipsnio 2 d. ir 115 str. 5 d. Svarbu pažymėti, kad, pagal Lenkijos baudžiamąjį įstatymą, minimalios turto vertės limitas taikomas tik tuomet, kai nusikaltimas, už kurį nuteistas asmuo, nėra organizuotas ar maksimali sankcija už jį nesiekia 5 metų laisvės atėmimo (Grzeškowiak et al. 2021).
- ⁶ Raporte dar minimi turto vertės ribojimai, taikomi civilinio turto konfiskavimo nuostatuose Slovakijoje, Slovėnijoje ir Bulgarijoje, bet išplėstinio turto konfiskavimo nuostatuose minėtus ribojimus numato tik Lietuva ir Lenkija (2.2.4.1).

teismas privalo suderinti su direktyva aiškinti nacionalinės teisės nuostatas, priimtas iki direktyvos, su kuria susijusios, ir po jos (Samuilytė-Mamontovė 2013).

Tokiose bylose, kuriose Lietuvos teismai nematytų galimybių įveikti Direktyvos nuostatų neatitinkantį ribojimą teisės aiškinimo keliu (atskirai neskaičiuodami turto, gauto iš konkretaus nusikaltimo, ir turto, gauto iš nekonkretizuoto nusikalstamo elgesio, vertės), savo pareigą užtikrinti ES teisės įgyvendinimą galėtų įvykdyti kreipdamiesi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą išaiškinimo dėl BK 72³ straipsnyje numatyto konfiskuotino turto vertės ribojimo suderinamumo su Direktyva 2014/42/ES.

3. Platesnis konfiskuotino turto minimalios vertės sąlygos kontekstas

Jeigu prieiname prie išvados, kad Direktyva 2014/42 neleidžia riboti konfiskuotino turto vertės ir atitinkamai BK 72³ straipsnyje numatytas konfiskuotino turto vertės ribojimas prieštarauja Europos Sąjungos teisei, tolimesnė diskusija teisės požiūriu galėtų būti baigta. Tačiau Lietuvoje yra ir kitų į nusikalstamos kilmės turtą nukreiptų konfiskavimo priemonių, kurios numato minimalią konfiskuotino turto ar turto, kurio turėjimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę, vertę – civilinio turto konfiskavimą ir neteisėto praturtėjimo kriminalizavimą. Tad verta pasigilinti, kokie argumentai buvo ir apskritai galėtų būti už minimalios konfiskuotino turto vertės nustatymą. Juo labiau kad formalūs ir teisinės galios viršenybe grįsti argumentai (prieštaravimas Direktyvai), kurie yra svarūs teisėkūrai ir teisės taikymui, nebūtinai atskleidžia nagrinėjamo dalyko esmę ir nebūtinai įrodo, kad formalusis autoritetas yra teisus. Dėl to aptartinas ir platesnis minimalios konfiskuotino turto vertės sąlygos nustatymo pagrindumo kontekstas – kokie argumentai galėtų būti atsvara principui *iš nusikaltimo nekyla net ir nedidelės vertės turtinės teisės?*

Galima išskirti mažiausiai trejetą argumentų, kuriais galėtų būti grindžiama konfiskuotino turto minimalios vertės sąlyga: organizaciniai (resursų), proporcingumo ir sistemiškumo.

BK papildymo įstatymo projekto, kuriuo BK buvo papildytas 72³ straipsniu, aiškinamajame rašte nėra paaiškinta, kodėl siūloma nustatyti minimalią konfiskuotino turto vertę (Prezidento kanceliarijos Teisės grupė 2010). Registruotame projekte minimali vertė nebuvo apibrėžta, o vartota sąvoka „turtas,

kurio vertė *akivaizdžiai* neproporcinga jo teisėtoms pajamoms“. Bet šiame rašte nėra pagrįsta, kodėl vietoj sąvokos „neproporcinga vertė“, kuri savaime niekaip nereikštų, kad turima omenyje tam tikrą minimumą viršijanti turto vertė, minima sąvoka „akivaizdžiai neproporcinga vertė“, kuri tokią implikaciją turėjo ir neatitiko tuo metu galiojusio Pagrindų sprendimo, ir dabar neatitinka galiojančios Direktyvos. Seimo komitetuose svarstant pateiktą projektą buvo pastebėta, kad anaip tol nėra akivaizdu, ką reiškia sąvoka „akivaizdžiai neproporcinga“, ir ji buvo pakeista konkrečia konfiskavimą ribojančia minimalia turto verte – 250 MGL, bet iš principo tokios ribos teisėtumas nekvestionuotas (Teisės ir teisėtvarkos komitetas 2010a, 2010b).

Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvadose dėl įstatymo projekto, kuriuo buvo įteisintas išplėstinis turto konfiskavimas, matome paaiškinimą, kuriame akcentuotas organizacinis bei proporcingumo aspektai:

Numatyta įstatyme minimali suma 250 MGL po ilgų klausymų ir nuomonių derinimo su visomis kompetentingomis institucijomis: Respublikos Prezidentės atstovais, teismais, Generaline prokuratūra, STT, mokslo įstaigomis ir kt. Šiai nuostatai Komitetas pritarė, kad nebūtų erdvės interpretacijoms ir teisėsauga nepradėtų smulkių tyrimų, kadangi šio įstatymo tikslas buvo pažaboti nusikalstamas grupuotes, organizuotą nusikalstamumą (Teisės ir teisėtvarkos komitetas 2010b).

3.1. Organizaciniai argumentai

Turto tyrimai yra sudėtingi, daug laiko ir resursų reikalaujantys tyrimo veiksmai. Nemažai resursų reikalauja ir areštuoto ar konfiskuoto turto administravimas (pvz., nebrangių ir greitai nuvertėjančių automobilių) (Bikelis, Mikšys 2018; Bullock 2014). Teisėsaugos resursai yra riboti ir juos būtina planuoti bei racionaliai paskirstyti. To nedarant, gali susidaryti situacijų, kai resursai išseikvojami mažesnės reikšmės tyrimams ir jų nelieka itin reikšmingiems tyrimams kokybiškai, išsamiai atlikti. Tik iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad racionali baudžiamoji politika kvestionuoja legalumo ir visuomenės apsaugos nuo pavojingų kėsinimūsi principus. Iš tiesų racionali baudžiamoji politika, į kurią galima žvelgti ir per *būtinojo reikalingumo* prizmę, gina šiuos principus užtikrindama, kad legalumo ir visuomenės apsaugos principai būtų įgyvendinti prioriteto tvarka ten, kur jiems kyla rimčiausios grėsmės, ir kad resursų ribotumas turėtų minimalų poveikį saugant visuomenę ir teisinę tvarką. Esant stipriai teisėsaugos organizacijai, dosniam jos finansavimui ir palan-

kiai kriminogeninei situacijai, būtino reikalingumo ir racionalumo principų baudžiamojoje politikoje taikymo poreikis gali būti minimalus, o kitomis aplinkybėmis jis gali išaugti.

Pripažįstant realybę, kad racionaliai baudžiamoji politika būtina, kartu keltnas klausimas, kokiomis priemonėmis ją geriausia įgyvendinti – materialio-
mis ar procesinėmis.

Materialinis kelias – tai ribojančių imperatyvų (pvz., minimali turto vertė) nustatymas. Mūsų nagrinėjamu organizaciniu aspektu tai diskutuotinas kelias, jis pernelyg kategoriškas. Jis faktiškai neleidžia atlikti turto tyrimo tuomet, kai tyrėjai nematytų būtinybės atsakyti tyrimą atlikti, kai aplinkybės leistų tai daryti. Antra, jis yra prieštaringas situacijose, kai tyrimas pradedamas dėl didelės vertės turto, bet tyrimo metu paaiškėja, kad nusikalstamos kilmės yra tik jo dalis. Tyrimas jau atliktas, resursų racionalizuoti jau nėra galimybės. Jei įstatymas šiuo atveju kategoriškai draustų konfiskuoti ištirtą turtą dėl jo vertės „trūkumo“, tokio draudimo niekaip nebūtų galima pateisinti racionalumo argumentu, nes būtų priešingas efektas – tyrimas atliktas, resursai panaudoti, o rezultatas (vien dėl ribojimo įstatyme) – niekinis. Kartu be rimtesnės priežasties nebūtų įgyvendintas principas *iš nusikaltimo neturi kilti teisė*.

Procesinis kelias – tai diskrecijos suteikimas prokurorui nuspręsti tirti arba netirti tam tikrą turtą (pvz., tam tikros minimalios vertės nesiekiantį turtą), atsižvelgiant į tokio tyrimo reikšmę, tuo pačiu metu vykdomus kitus tyrimus (jų reikšmę, sudėtingumą, trukmę) ir teisėsaugos institucijų organizacines galimybes. Toks reguliavimas neneigtų galimybės mažesnės vertės nusikalstamu būdu gautą turtą konfiskuoti, bet leistų racionaliai įvertinti prioritetus ir, esant „būtinajam reikalingumui“, susikoncentruoti tik į reikšmingiausius tyrimus. Esant palankioms sąlygoms, galėtų būti tiriamas ir mažesnės vertės turtas. Toks lankstus, tegu ir Lietuvos baudžiamajai justicijai nelabai būdingas, sprendimas leistų išvengti imperatyvaus reguliavimo modelio trūkumų ir pasiekti maksimalų principo *iš neteisės teisė nekyla* užtikrinimo efektyvumą turimų resursų ribose⁷.

⁷ Platesnei prokurorų diskrecijai tirti ar netirti nedidelės vertės turto kilmę galbūt gali būti priešpriešinamas korupcijos rizikos argumentas – suteikus sprendimo teisę prokurorui, šia teise kartais gali būti piktnaudžiaujama. Atsakant į šį argumentą, visų pirma keltinas klausimas, ar tikrai turime pagrindo taip nepasitikėti mūsų prokurorais ir jeigu jais nepasitikime, tai ar apskritai kuo nors dar galėtume pasitikėti? Antra, toks nuogastavimas niekur neveda, nes, eliminavus diskreciją ir taikant imperatyvų reguliavimą, kiltų anksčiau minėtų problemų, kurias gali padėti spręsti tik diskrecijos prokurorams suteikimas.

3.2. Proporcingumo principas ir minimali konfiskuotino turto vertė

Turtinių prievartos priemonių taikymo proporcingumas yra kompleksinis klausimas. Jis apima tokius aspektus – kokių pagrindu nuosavybė suvaržoma (kokio asmens baudžiamojo procesinio statuso reikalaujama (įtariamasis, kaltinamasis, nuteistasis), ar būtinos sąsajos su tam tikrais nusikaltimais, pvz., organizuotais ar korupciniais), kokių būdu tai daroma (koks taikomas įrodinėjimo standartas, kokios prezumpcijos) ir kokia apimtimi nuosavybė varžoma (ar paimamas tik nusikalstamu būdu įgytas turtas, ar visas nepaaiškintos kilmės turtas, ar paimamas turtas ar jo dalis, nesiaiškinant jo kilmės) (Bikelis et al. 2014; Bikelis 2020a). Šių aspektų sistema (ir tam tikras balansas) parodo, ar taikomi nuosavybės ribojimai yra pateisinami (proporcingi), atsižvelgiant į suvaržymų tikslus, į visuomenės interesą.

Su kuriuo proporcingumo principo aspektu būtų galima susieti minimalios konfiskuotino turto vertės ribojimą? Panašu, kad su konfiskavimo pagrindu. Kaip matėme Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvados formuluotėje – „numatyta įstatyme minimali suma 250 MGL <...>, kadangi šio įstatymo tikslas buvo pažaboti nusikalstamas grupuotes, organizuotą nusikalstamumą“. Toks pagrindimas neatrodo įtikinamas dėl mažiausiai dviejų priežasčių. Pirma, nusikalstamu būdu įgyto turto vertė – 250 MGL dydis, atitinkantis 12 500 Eur – anaipol nėra požymis, galintis atriboti organizuotus nusikaltimus nuo kitų (ir ne tik dėl palyginus labai menkos vertės, bet ir dėl to, kad organizuotus nusikaltimus iš principo apibūdina kiti požymiai, nei gauto pelno kiekis). Antra, nepagrįsta teigti, kad išplėstinis turto konfiskavimas yra skirtas pelnui vien iš organizuotų nusikaltimų konfiskuoti. Baudžiamojo kodekso 72³ straipsnyje tokį požiūrį grindžiančių požymių nėra. Ir tai, regis, teisingas įstatymų leidėjo sprendimas⁸. Išplėstinio turto konfiskavimo poreikis yra ne tik reaguojant į organizuotus nusikaltimus. Besivystanti praktika tiek Lietuvoje, tiek Europoje vis aiškiau parodo, koks yra didelis skirtumas tarp to, ką įmanoma konfiskuoti pasitelkus tradicinį konfiskavimą, ir koks yra išplėstinio turto konfiskavimo potencialas. Pavyzdžiui, 2022 metais galutine LAT nutartimi iš bankroto administratorės, nuteis-

⁸ O. Fedosiuk prieš dešimtmetį, t. y. dar prieš formuojantis išplėstinio turto konfiskavimo praktikai, yra išreiškęs priešingą nuomonę, abejonę dėl, jo nuomone, pernelyg plačių išplėstinio turto konfiskavimo sąlygų – tiek žemos minimalios turto vertės, tiek pernelyg plačios taikymo srities (Fedosiuk 2012, p. 1223, 1224).

tos už kyšio paėmimą, buvo konfiskuoti 10 tūkst. eurų kaip paimtas kyšis BK 72 straipsnio pagrindu ir apie pusė milijono vertės kito nusikalstamu būdu įgyto turto pritaikius išplėstinį turto konfiskavimą (LAT 2022b). Taip pat jau yra praktikos pavyzdžių, kai pasitelkus išplėstinį turto konfiskavimą konfiskuojami nusikalstamu būdu įgyti pinigai iš žemos grandies narkotinių medžiagų platintojų, nors teismas nenustato jų dalyvavimo organizuotoje grupėje požymių (Lietuvos apeliacinis teismas 2021b). Tendencija vis plačiau taikyti išplėstinį turto konfiskavimą matyti ir kitur Europoje. Antai, Vokietijos baudžiamojoje teisėje 2017 m. įvykdytos reformos vienas punktų buvo ribojimų, susijusių su išplėstinio turto konfiskavimo taikymo pagrindais (nusikaltimo sąrašo), atsisakymas. Dabar išplėstinio turto konfiskavimo taikymo vienu iš pagrindų gali būti nuteisimas dėl bet kokio nusikaltimo (73a straipsnis, VFR 1998). Kaip nurodo M. Korte, tokiu pakeitimu siekta plačiau išnaudoti išplėstinio turto konfiskavimo potencialą ir kartu pašalinti tam tikrą nenuoseklumą, kurį kėlė specialus nusikaltimų sąrašas (Korte 2018). Reguliavimo nenuoseklumas pasireiškė tuo, kad į organizuotiems priskiriamų nusikaltimų sąrašą įtrauktus nusikaltimus ne visuomet daro organizuoti nusikaltėliai (pvz., ne itin didelio masto narkotikų prekyba), o ir organizuoti nusikaltėliai daro ne vien sąrašė (analogiškame tam, kuris nurodytas Direktyvoje) esančius nusikaltimus (pvz., PVM sukčiavimai, automobilių (jų dalių) vagystės ir pan.).

J. Boucht'as išvėgia bendrą tendenciją, kad modernieji turto konfiskavimo mechanizmai taikomi vis drąsiau ir plačiau. Nors pradinėse diskusijose jie pristatomi kaip narkotikų prekybos ir kitų organizuotų nusikaltimų kontrolės priemonės, ilgainiui jie tampa bendresnio pobūdžio priemonėmis, įvyksta nusikaltimų, duodančių pagrindą jas taikyti, rato plėtra (Boucht 2019, p. 8). Tai gali lemti įvairūs veiksniai: klasikinių konfiskavimo mechanizmų ribotumas, kurį išryškina kai kurių modernių instrumentų efektyvumas, nuosaiki, svariais faktais pagrįsta kai kurių naujų instrumentų taikymo praktika, sklaidanti skeptikų nuogąstavimus dėl galimo nepagrįstai ir neproporcingai plataus naudojimosi konfiskavimo galiomis. Taip pat nereikėtų atmesti ir tam tikro tarptautinio spaudimo ar baudžiamojo politinio populizmo (angl. *Tough on Crime*) vaidmens⁹. Palankiai vertinant išplėstinio turto konfiskavimo plėtros tendencijas, kartu svarbu tiek šios priemonės, tiek kitų konfiskavimo priemo-

⁹ Aptariamos tendencijos matyti ne tik nacionaliniu lygiu, bet ir ipareigojančiuose tarptautiniuose dokumentuose bei Europos Sąjungos teisėje.

nių raidą stebėti su deramu atsargumu. Nėra sunku peržengti ribą, kai kartu su didėjančiu konfiskavimo instrumentų efektyvumu ir vis sunkėjančiomis galimybėmis atsakovui ginti savo teisę į nuosavybę gali pernelyg išaugti nepa- grįsto (klaidingo) nuosavybės teisės apribojimo rizika.

3.3. *Sisteminiai argumentai svarstant dėl minimalios konfiskuotino turto vertės*

Pasak A. Neveros, 2010 metais dalyvavusio diskusijose dėl išplėstinio turto konfiskavimo įteisinimo, idėja nustatyti minimalią konfiskuotino turto vertę tuo metu atrodė gana natūrali, kadangi tuo pačiu projektu buvo siūloma įtei- sinti ir kitą teisinį instrumentą, kuriuo siekta analogiškų tikslų – baudžiamą- ją atsakomybę už neteisėtą praturtėjimą, – kuris taip pat numatė minimalią turto, už kurio turėjimą asmuo būtų baudžiamas, vertę¹⁰. Manytina, priimant minėtą projektą nederėjo vesti paralelių tarp šių teisinių instrumentų, nepai- sant jų panašios paskirties. Šalia to, kad apskritai idėja kriminalizuoti neteisėtą praturtėjimą laikytina viena iš didesnių Lietuvos baudžiamosios politikos klai- dų¹¹, sisteminė paralelė nevestina dėl skirtingos šių instrumentų teisinės pri- gimties. Baudimas už neteisėtą praturtėjimą yra baudžiamojo pobūdžio teisinė priemonė, tad jam galioja *ultima ratio* principas. Šiuo atveju, jeigu neatmetam tokios veikos kriminalizavimo idėjos iš principo, tam tikra turto vertės mini- mali riba baudžiamajai atsakomybei kilti būtų natūrali sąlyga. Nusikalstamu būdu gauto turto konfiskavimas nėra baudimas (jis neliečia asmens teisėtai įgyto turto), o teisinės tvarkos atkūrimo (šia prasme – restitucinė) priemonė¹².

¹⁰ 2022 m. spalio 24 d. pokalbis su Mykolo Romerio universiteto profesoriumi Andriumi Nevera.

¹¹ Kritinį neteisėto praturtėjimo kriminalizavimo vertinimą plačiau žr.: Fedosiuk (2012), Namavičius (2017), Bikelis, Mikšys (2018), Bikelis (2021a).

¹² Nusikalstamu būdu gauto turto konfiskavimo teisinės prigimties klausimu yra vykę nemažai diskusijų, ypač prieš dešimtmetį ir seniau. Vis dėlto šiuo metu Europos Žmo- gaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktikoje, konstitucinių teismų praktikoje ir aka- deminėje diskusijoje, regis, jau dominuoja šio klausimo sprendimas restitucijos naudai (ta apimtimi, kiek nekonfiskuojamas teisėtai įgytas turtas). Tai rodo ir modernių kon- fiskavimo instrumentų plėtros tendencija, kuri būtų neįmanoma konfiskavimą laikant baudžiamojo poveikio priemone. Nusikalstamu būdu gauto turto konfiskavimo teisinės prigimties klausimu esu išsamiai rašęs – Bikelis (2020b), ten pat žr. polemiką su kitokios pozicijos besilaikančiu R. Drakšu (2019). Taip pat žr. EŽTT bylas *Dassa Foundation ir kiti prieš Lichtenšteiną* (2007), *Balsamo prieš San Mariną* (2019), Vokietijos Konstituci- nio Teismo sprendimą (2004), Boucht (2017).

Restitucijai, ar tai būtų nusikaltimu padarytos žalos atlyginimas, ar nusikalstamu būdu gauto turto konfiskavimas, *ultima ratio* principas netaikytinas, greičiau priešingai. Jiems galioja principas *iš neteisės teisė nekyla*, o šio principo įgyvendinimas gali būti ribojamas tik labai išimtinėmis aplinkybėmis.

2020 metų liepos pirmąją įsigaliojo civilinio turto konfiskavimo įstatymas. Civilinio turto konfiskavimo (toliau – ir CTK) sąlygose taip pat numatyta minimali turto vertės riba ir ji yra labai ženkli – 2000 bazinių baudų ir nuobaudų dydžių (100 tūkst. eurų). Išplėstinis ir civilinis turto konfiskavimas teisine prigimtimi ir kitais požymiais yra labai artimos priemonės (Bikelis 2022). Tad minimalios konfiskuotino turto vertės sąlygą CTK ir išplėstinio turto konfiskavimo reguliavime galima analizuoti analogiškais aspektais.

Skirtingai nuo išplėstinio turto konfiskavimo, civilinis turto konfiskavimas buvo kuriamas jau egzistuojant labai panašiam instrumentui (tam pačiam išplėstiniam turto konfiskavimui), tad buvo aktualus jų sisteminio atribojimo klausimas¹³. Civilinio turto konfiskavimo procese numatyta reikšminga minimali konfiskuotino turto vertė galėjo būti vienu iš atribojimo kriterijų.

Nustatant ženkliai minimalią konfiskuotino turto vertę CTK įstatyme, turėtas omenyje ir minėtas teisėsaugos institucijų darbo organizavimo aspektas, atsižvelgiant į tai, kad specializuotų pareigūnų, taikysiančių civilinį turto konfiskavimą, bus nedaug.

Šiame straipsnyje jau buvo iškelta abejonė, ar organizacinius klausimus tinkama spręsti pasitelkiant teisinės materialines sąlygas (ribojimus). Argumentuota, kad perspektyvesnis kelias būtų suteikti pareigūnams diskreciją spręsti, ar imtis žemesnės vertės turto tyrimų. Kita vertus, pagrindo nuogąstavimams dėl netinkamo teisėsaugos darbo prioritetų dėliojimo prieš keletą metų yra suteikusi pati Generalinė prokuratūra, kai prokuratūros veiklos planuose 2013–2016 metams nustatė kiekybinius, o ne kokybinius neteisėto praturtėjimo persekiojimo plano vykdymo rodiklius (į teismą perduotų bylų skaičių, o ne jų reikšmingumą), taip netiesiogiai provokuodama statistinių rodiklių „medžioklę“ tiriant paprastesnes bylas (Bikelis 2017). Taip pat paminėtina, kad pagrindu pradėti civilinio turto konfiskavimo procesą gali būti ne tik asmens

¹³ Žinoma, sisteminių klausimų kėlė ir BK 189¹ straipsnis, tačiau tinkamiausias kelias sisteminiam derinimui su šiuo teisiniu mechanizmu būtų buvęs ne turto verčių suderinimas, bet BK 189¹ straipsnio panaikinimas. Deja, šiam žingsniui politikams pritrūko ryžto, nors Teisės ir teisėtvarkos komitete buvo konstatuota, kad BK 189¹ idėja nepateisino lūkesčių (Bikelis 2021).

nuteisimas, bet ir įtarimas ar kaltinimas ir netgi nutrauktas ikiteisminis tyrimas. Tai kelia didesnę klaidos pripažįstant turta gautu nusikalstamu būdu riziką nei priimant sprendimą išplėstinio turto konfiskavimo tvarka, kur asmens išteisinimas dėl tyrimui pagrindą suteikusio įtarimo ar kaltinimo užkerta kelią ir turto konfiskavimo taikymui. Tad papildomas saugiklis, reikalaujantis padidintos įtartinos ir įtikinamai nepaaiškintos kilmės turto vertės, manytina, mažina nerezultatyvų konfiskavimo procesų (kurie neišvengiamai susiję su gan ilgalaikiais nuosavybės apribojimais) skaičių. Toks manymas grindžiamas tuo, kad santykinai nedidelės vertės turto šaltinių dažnai lengviau paaiškinti (pvz., neformalia paskola iš draugo) nei 100 tūkst. eurų viršijančios vertės turto. Kita vertus, jei civilinio turto konfiskavimo proceso pradėjimo pagrindas yra asmens nuteisimo faktas, teisinio neapibrėžtumo gali būti daug mažiau ir papildomo saugiklio, susijusio su minimalia turto verte, būtinybės gali nebūti (ypač situacijose, kai po išplėstinio turto konfiskavimo pritaikymo aptinkama daugiau iš nusikaltimų gauto turto ir tenka spręsti dėl jo konfiskavimo civilinio turto konfiskavimo tvarka). Taigi, vertinant minimalios konfiskuotino turto vertės sąlygą Civilinio turto konfiskavimo įstatyme, matyti šios tokios specifikos, kuri gali reikalauti diferencijuoto požiūrio.

Išvados

1. Imperatyvus draudimas konfiskuoti tam tikros vertės nesiekiantį nusikalstamu būdu gautą turta prieštarauja principui *iš neteisės teisė nekyla* ir nėra pakankamai svarių argumentų, kurie pagrįstų tokios išimties iš minėto principo taikymą.
2. Teisėsaugos institucijų resursų optimizavimo klausimą tinkamiau būtų spręsti suteikiant prokurorams daugiau diskrecijos, o ne nustatant imperatyvią ribojančią su nusikalstamu būdu gauto turto minimalia verte susietą konfiskavimo sąlygą.
3. Nusikalstamos kilmės turto konfiskavimui taikytinas principas *iš neteisės teisė nekyla*, bet ne *ultima ratio*. Proporcingumo principas vertinant restitucines ir baudžiamojo pobūdžio priemones aktualus skirtingais aspektais. Nusikalstamu būdu gauto turto konfiskavimo ribojimų grįsti proporcingumo principu nėra pagrindo.
4. Išplėstinio turto konfiskavimo ribojimų pagal konfiskuotino turto vertę sistemškai lyginti su baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą praturtėjimą

mą analogiška sąlyga nėra pagrindo dėl, pirma, skirtingos šių teisinių priemonių prigimties ir, antra, dėl idėjos kriminalizuoti neteisėtą praturtėjimą abejotinos vertės.

5. Lietuvos baudžiamajame kodekse numatyta sąlyga, ribojanti išplėstinio turto konfiskavimo taikymą turtui, kurio vertė yra mažesnė nei 250 MGL, prieštarauja Direktyvai 2014/42/ES. Direktyva numato maksimalius leistinus ribojimus nacionalinių teismų konfiskavimo galioms ir minėtas ribojimas Direktyvoje nėra nenumatytas.

Literatūra

- Bikelis S. (ats. red.), Čepytė B., Girdauskas M., Medelienė A., Mulevičius M., Simaitis R., Žekas T. 2014, *Kad nusikaltimai neapsimokėtų. Klasikiniai ir modernūs turto konfiskavimo mechanizmai*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Justitia. 412 p. Prieiga per internetą: http://teise.org/wp-content/uploads/2014/08/Kad_nusikaltimai_neapsimoketu.pdf
- Bikelis S. 2020a, „Modeling the Patterns of Civil Confiscation: Balancing Effectiveness, Proportionality and the Right to Be Presumed Innocent“, *Baltic Journal of Law & Politics*, 13 (2), p. 24–48. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2478/bjlp-2020-0010>
- Bikelis S. 2020b, „Pakartotinis įtartinis turto kilmės vertinimas – pateisinama viešojo intereso apsaugos priemonė ar žmogaus teisių pažeidimas?“, *Kriminologijos studijos*, 8, p. 38–56. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/CrimLithuan.2020.8.2>
- Bikelis S. 2021, „Chasing Criminal Wealth: Broken Expectations for the Criminalization of Illicit Enrichment in Lithuania“, *Journal of Money Laundering Control*, 21 Oct. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/JMLC-12-2020-0135>
- Bikelis S. 2022, „Label v. Content: Problem of Non-Recognition of Civil Confiscation Orders in Europe“, *Baltic Journal of Law & Politics*, 15 (1), p. 54–70. Prieiga per internetą: <https://content.sciendo.com/view/journals/bjlp/bjlp-overview.xml> DOI: 10.2478/bjlp-2022-0003
- Bikelis S., Mikšys S. 2018, *Civilinio turto konfiskavimo perspektyvos Lietuvoje*. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos teisės institutas. Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2019/02/Konfiskavimas.pdf>
- Bikelis S. 2017, „Prosecution for illicit enrichment: the Lithuanian perspective“, *Journal of Money Laundering Control*, 20 (2), p. 203–214. DOI: 10.1108/JMLC-07-2016-0029
- Boucht J. 2019, „Asset confiscation in Europe – past, present, and future challenges“, *Journal of Financial Crime*, 26 (2), p. 526–548. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/JFC-04-2018-0043>
- Boucht J. 2017, *The limits of asset confiscation: on the legitimacy of extended appropriation of criminal proceeds*. Hart Publishing. DOI: 10.5040/9781509907106

- Bullock K. 2014, „Criminal benefit, the confiscation order and the post-conviction confiscation regime“, *Crime Law Soc Change*, 62, p. 45–64. DOI 10.1007/s10611-014-9517-7
- Drakšas R. 2019, „Išplėstinis turto konfiskavimas demokratinėje visuomenėje“, *Jurisprudencija*, 26 (2), p. 326–351. DOI: 10.13165/JUR-19-26-2-05
- Grzeškowiak A., Wiak K., Ciepły F. 2021, *Kodeks karny: komentarz* (7. wyd). Wydawnictwo C. H. Beck.
- Fedosiuk O. 2012, „Baudžiamųjų įstatymų leidyba prieš neteisėtas pajamas ir korupciją: tarp gerų siekių ir legitimumo“, *Jurisprudencija*, 19 (3), p. 1215–1233.
- Korte M. 2018, „Vermögensabschöpfung reloaded“, *Zeitschrift für Wirtschafts- und Steuerstrafrecht*, 1, p. 1–12.
- Namavičius J. 2017, „Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo konstitucinė problematika“, *Teisė*, 1010, p. 7–28. DOI: 10.15388/Teise.2016.101.10441.
- Samuilytė-Mamontovė A. 2013, „Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas valstybės narės teisme: netiesioginio direktyvų veikimo doktrinos taikymo ribos“, *Socialinių mokslų studijos [Societal Studies]*, 5 (3), p. 865–883. DOI: 10.13165/SMS-13-5-3-11

Dokumentai

- Direktyva 2014/42/ES dėl nusikaltimų priemonių ir pajamų iš nusikaltimų išaldymo ir konfiskavimo Europos Sąjungoje, *OJ L* 127, 29.4.2014, p. 39–50.
- European Commission (2008), Communication from the Commission to the European Parliament and the Council (2008), Proceeds of Organised Crime, Ensuring that “Crime Does Not Pay”. Brussels (20 November 2008) COM (2008) 766 final.
- European Commission (2020), Report from the Commission to the European Parliament and the Council, Asset recovery and confiscation: Ensuring that crime does not pay, Brussels, 2.6.2020, COM(2020) 217 final.
- Europos Žmogaus Teisių Teismo byla *Balsamo prieš San Mariną*, 2019.
- Europos Žmogaus Teisių Teismo byla *Dassa Foundation prieš Lichtenšteiną*, 2007.
- Generalinė prokuratūra. 2017, „Nustatytos prokuratūros prioritetinės veiklos kryptys 2017–2020 metais“. Prieiga per internetą: <https://www.prokuraturos.lt/lt/naujienos/prokuraturos-aktualijos/nustatytos-prokuraturos-prioritetines-veiklos-kryptys-2017-2020-metais/5210>
- Generalinė prokuratūra. 2021, „Lietuvos Respublikos prokuratūros prioritetinės veiklos kryptys 2021–2024 metams“. Prieiga per internetą: <https://www.prokuraturos.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai-ataskaitos/prioritetines-veiklos-kryptys/134>
- Lenkijos Respublika. 1997, Baudžiamasis kodeksas, Dz.U. z 1997 r. nr 88, poz. 553. Aktuali redakcija: <https://www.prawo.pl/akty/dz-u-2022-1138-t-j,16798683.html>
- Lietuvos apeliacinis teismas. 2021a, nutartis byloje Nr. 1A-122-387/2021.
- Lietuvos apeliacinis teismas. 2021b, sprendimas byloje Nr. 1A-235-1020/2021.
- Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2022a, nutartis byloje Nr. 2K-62-495/2022.
- Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2022b, nutartis byloje Nr. 2K-195-976/2022.

- Lietuvos Respublikos civilinio turto konfiskavimo įstatymas. 2020, *TAR*, 2020-04-03, Nr. 6992.
- Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas. 2010b, 2010 m. gruodžio 1 d.
- Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas. 2010a, Pagrindinio komiteto išvados Baudžiamojo kodekso 3, 67, 72, 190 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 72(3) ir 189(1) straipsniais įstatymo projektui. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.387023?positionInSearchResults=6&searchModelUUID=d2fd58fc-0b43-493c-ac17-e29ffab67717>; posėdžio protokolas: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.387605?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=d2fd58fc-0b43-493c-ac17-e29ffab67717>
- Prezidento kanceliarijos Teisės grupė. 2010, Baudžiamojo kodekso 67 straipsnio papildymo, 72 straipsnio pakeitimo ir Kodekso papildymo 72(3) ir 189(1) straipsniais įstatymo projekto lyginamasis variantas, Įstatymo projekto Nr. XIIP 2344, registruotas 2010-08-27.
- Švedijos Karalystė. 1965, Baudžiamasis kodeksas, brottsbalken, SFS 1962:700. Aktuali redakcija: <https://www.government.se/49ba69/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf>
- Tarybos pagrindų sprendimas 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusi Kaltimo priemonių ir turto konfiskavimo, *OJ L* 68, 15.3.2005, p. 49–51.
- VFR. 1998, Baudžiamasis kodeksas, BGBl. I S. 3322. Aktuali redakcija: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>
- Vokietijos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 14 d. sprendimas Nr. 2 BvR 564/95.